

„Olyan jó vagyok, mint te”: a szakértelem halála és az entitásmenedzsment az internet korában⁴⁸

Ma már közhelynek számít az a megállapítás, hogy az interneten minden megtalálható. Ami pedig nem, az sok ember számára nem is létezik. Világossá vált tehát, hogy a könyvtáraknak is jelen kell lenniük az interneten, és ennek a kíváncsúnak eleget is tettek. Az interneten elérhető tartalmak robbanásszerű növekedése azonban egy újabb helyzetet teremtett, aminek ismételten meg kell felelnünk.

A web 2.0 lehetővé tette az egyszeri internethasználó számára is, hogy tartalmat állítson elő és publikálja azt a weben. Nincs semmiféle szűrő vagy ellenőrzés, csupán csak a technológiát kell tudni használni. A közösségi média elterjedése pedig az információmegosztást alakította át radikálisan. Az internet gyökeresen változtatta meg azt, ahogyan informálódunk. Ez a változás viszont nem hozta el a vágyott információs Kánaánt, sőt a kialakult helyzet inkább disztópikus. A jelenséget több névvel is illették: a szakértelem halála, igazság utáni társadalom.

Ahogy *Tom Nichols* írja a 2017-ben megjelent *The Death of Expertise* (A szakértelem halála) című könyvében: „a legnyilvánvalóbb probléma, hogy bárki bármit szabadon posztolhat online, elárasztva a világot hibás információkkal és félkész gondolatmenetekkel. Az internet mezején milliárdnyi virág virágozhat, ám ennek többsége bűzlik, kezdve random bloggerek üres gondolataival vagy zsémbes emberek összeesküvés-elméleteivel egészen a bizonyos csoportok és kormányok

⁴⁸ Philip Schreur *“I’m as good as you!”: The death of expertise and entity management in the age of the internet és Gordon Dunsire Bibliographic control in the fifth information age* című előadásai alapján. Előbbi elhangzott: Bibliographic Control in the Digital Ecosystem: International Conference, Firenze, 2021. február 8. <https://youtu.be/ybUDrILt0kI?t=9985> (2021.10.20.) Utóbbi elhangzott: Bibliographic Control in the Digital Ecosystem: International Conference, Firenze, 2021. február 12. <https://www.youtube.com/embed/sPrefNT8wG0?start=1991&end=4057> (2021.10.20.)

által indított kifinomult dezinformációs kampányokig. Az interneten lévő téves információ több okból lehet téves. Van, ami amiatt az, mert a szerzője felületes volt, van, ami amiatt az, mert jó szándékú emberek megosztanak valamit, amiről azt hiszik, hogy helyes, de tévednek, ám az is előfordul, hogy amiatt téves, mert kapzsiságból vagy rosszindulatból szándékosan közöltek téves információt. A médium maga mindenféle szerkesztői közbeavatkozás és kommentár nélkül egyenlőként jeleníti meg ezeket. Az internet csak egy tároló, nem bíráló. [...] A könyvtárak vagy legalábbis a tájékoztató szolgálatuk és a szakirodalmi szekciójuk, valaha az első szűrő szerepét játszotta, ami csökkentette az [információs] piac zaját. A könyvtárlátogatás már önmagában tanulás volt, főleg, ha az olvasó a könyvtárossal is interakcióba lépett. Az internet azonban nem hasonlít egy könyvtárra. Az internet inkább egy repozitórium, ahova bárki bármit betehet az első fóliánstól egy hamisított fényképig, egy tudományos értekezéstől a pornográfiaig, rövid hivatalos közleményektől a semmitmondó elektronikus graffitiig. Ez egy szinte teljesen szabályozatlan közeg, ami lehetővé teszi, hogy a marketing, a politika és alulinformált laikusok döntései irányítsák szakértők véleménye helyett.”⁴⁸

A könyvtárak által régebben betöltött szerepre tehát nagyobb szükség lenne, mint valaha, a szakma azonban még nem találta meg a módját, hogy a megváltozott környezetre át tudja értelmezni a feladatát. Ennek a feladatnak több alkotóeleme is van, ám most csak a könyvtári feldolgozó munkáról fogunk szót ejteni.

Ugyancsak közhelyszámba megy az a megállapítás, hogy a könyvtárak magas minőségű adatot állítanak elő a feldolgozás során, és az idő múlásával csupán a létrehozás és az adattovábbítás technikai részei változtak meg. A könyvtári világon kívül azonban már más a helyzet. Ott van például a Wikipédia, a szabad enciklopédia, amit az olvasói szerkesztenek. Ugyanez vonatkozik a Wikidata-ra és annak metaadatokkal való gazdagítására, illetve az azonosítókiosztásra. A Wikidata szerkesztéséhez semmilyen képzettség vagy szakismeret nem szükséges. Ennek megvan a maga pozitív és negatív oldala. Pozitív oldalon ott van például a költséghatékonyság, vagy hogy könnyebb a speciális tudásmorzskákat begyűjteni. Negatív oldalon pedig azt találjuk, hogy a laikusok nem feltétlenül tudnak jó minőségű (meta)adatokat előállítani, és az internet természete miatt nem tudhatjuk, hogy az adott adat megbízhatónak tekinthető-e. Márpedig a Google és a Wikidata sokak szemében autoratív információforrássá nőtte ki magát, így az is kiemelten fontossá vált, hogy milyen információ jelenik meg ezeken a felületeken.

⁴⁹ Nichols, Tom: *The death of expertise. The campaign against established knowledge and why it matters*. New York, Oxford University Press, 2017. 108–109; 110 p.

Ennek a problémakörnek a lehetséges megoldása az adatok eredetének megadása (adatproveniencia) lehet. Az adatproveniencia a minőségbiztosítás egy formája. Ha tudjuk, hogy ki hozta létre az adott (meta)adatot, akkor az segít abban, hogy el tudjuk különíteni a képzett szakemberek által létrehozott adatot a laikusokétól. Az adatproveniencia azonban több mint a létrehozó megnevezése. Könyvtári közegben idetartozik például az is, hogy mikor és milyen szabványokat követve hozták létre a metaadatot. Ez is nagyon fontos, hiszen a múltban készült leírás megtévesztő vagy használhatatlan is lehet a jelen kontextusban. Idővel változhatnak ugyanis a szabványaink is, vagy egy újonnan felfedezett információ átírhatja azt, amit igaznak gondoltunk. Kiderülhet például, hogy valakinek a halálzási évét rosszul ismertük.

A wikik rendelkeznek egy sajátos minőségbiztosítási mechanizmussal, amely különösen hasznos a többszerzős wikik esetében. Ha egy szerző állításait egy másik szerző átírja, akkor az első szerző állításai nem tűnnek el nyom nélkül, hanem mindig visszakövethető egy állítás teljes előzménytörténete, sőt egy állítás visszaállítható bármely korábbi állapotára is. Az adatproveniencia felértékelődésével várható ehhez hasonló mechanizmusok megjelenése a könyvtári adatszolgáltatásokban is. De nem a verzió- és előzménytörténet az egyedüli, amit érdemes eltanulnunk a wikiktől, hanem például az azonosítóalapú entitáskezelés is előrelépés a karakterlánc-alapúhoz képest.⁵⁰

Egyre inkább azt látjuk kirajzolódni, hogy a könyvtáraknak szemléletükben érdemes közeledniük a különböző Wikimedia-termékekhez, ám egy ilyen közeledés várhatóan nem lesz problémamentes, mivel a kétféle adatmenedzsment-megközelítés között elég nagy a különbség. A hagyományos authority rendszer építéskor a könyvtárak úgy szoktak eljárni, hogy a rendszer egy ellentmondásmentes egészzé álljon össze, ahol például egy személyhez csakis egy leírás kapcsolódik, és egy leíráshoz csakis egy személy. Az ellentmondásmentesség és az egy-az-egyhez elv fenntartása érdekében minden authorityvel kapcsolatos művelet a behasonlításal kezdődik. A Wikidata ennél rugalmasabb munkafolyamatot tesz lehetővé azáltal, hogy az azonosítók és a leírások könnyedén összekapcsolhatók vagy összeolvaszthatók, ha szükséges. Ez a fajta rugalmasság segítette elő az adatok robbanásszerű sokasodását. Még nem látszik, hogy ez az ellentmondás feloldható-e, és sikerül-e egymást kiegészítő identitásmenedzsment-eszközzé integrálni az eltérő személet alapján épülő rendszereket, de már folynak ezzel kapcsolatos kísérletek. Ha ezek pozitív eredménnyel zárulnak, akkor – egy részterületen legalábbis – a könyvtár elkezdheti visszafoglalni a régi szerepét a társadalom életében.

Ilácsa Szabina

⁵⁰ A témáról bővebben az *Azonosítók modern könyvtári környezetben* című fejezetben olvashatnak.